

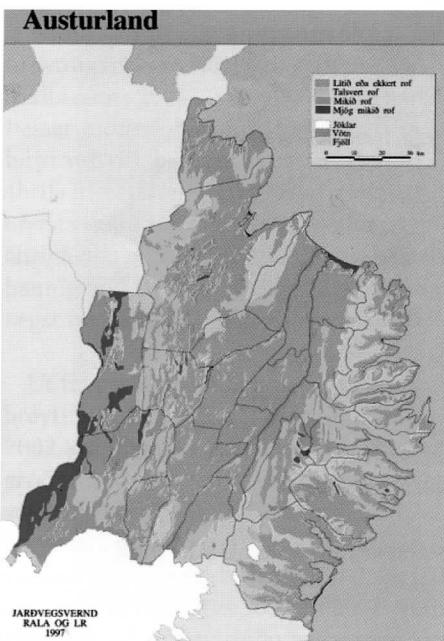
Landgræðsla á Austurlandi

Heimamenn í öflugu hlutverki

Stöðvun jarðvegs- og gróðureyðingar og endurheimt landgæða er sameiginlegt hagsmunamál þjóðarinnar, sérstaklega þeirra sem nýta landið. Viðtæk þátttaka margra aðila um allt land, eins og hér á Austurlandi, sýnir og sannar mátt samstöðunnar og að margt smátt gerir eitt stórt.

Landgræðsla ríkisins

Skipulagt landgræðslustarf hér á landi hófst með setningu laga um „skógrækt og varnir gegn upplblæstri lands“ árið 1907. Meginmarkmið landgræðslustarfssins er að stöðva jarðvegsrof og gróðureyðingu, fyrirbyggja frekari eyðingu og landspjöll, endurheimta landgæði og að öll landnýting verði sjálfbær. Höfuðstöðvar Landgræðslunnar eru í Gunnarsholti á Rangárvöllum en auk þess eru starfrækt héraðssetur/starfsstöðvar á nokkrum stöðum á landinu, m.a. á Egilsstöðum. Þessi dreifing starfseminnar er afar mikilvæg til að byggja upp tengsl við heimafólk, viðhalda og efla staðarþekkingu og að auðvelda umsjón og fjármögnun með verkefnum. Og síðast en ekki síst til að miðla þekkingu, reynslu, hvatningu og eldmóði.

Ástand lands í Múlasýlum m.t.t. jarðvegsrof (Ólafur Arnalds o.fl., 1997. Jarðvegsraf á Íslandi. Landgræðsla ríkisins og Rannsóknastofnun landbúnaðarins, Reykjavík.)

Ástand lands í Múlasýlum

Landgæði á Austurlandi eru mismikil, allt frá vel grónum láglendissvæðum til rofsvæða eins og víða á heiðum Vopnafjarðar og Jökuldals og á Möðrudals- og Brúaröræfum. Ástand gróðurs hefur þó víða farið batnandi undanfarin ár sem má einkum rekja til minni beitar, betra árferðis og uppgräðslustarfs.

Helstu landgræðsluverkefni í Múlasýlum

Elsta landgræðslusvæðið á Austurlandi er á **Héraðssöndum** þar sem land var friðað fyrir sauðfjárbeit og melgresi sáð árið 1972. Nú heyrir það mikla sandfok sem herjaði á svæðinu til liðinni tið. Þó eru þar ennþá rofsvæði sem bíða uppgräðslu. Í landi **Húseyjar** hefur verið unnið að uppgräðslu Hvalbeinsrandarsands og annarra rofsvæða í rúm fjórtán ár með góðum árangri.

Á jörðinni **Viðidal á Fjöllum** er unnið að uppgräðslu örftoka lands, einkum til að draga úr sandfoki á þjóðveginn. **Landgræðslufélag Héraðsbúa** hefur unnið þrekvirki við að græða upp örftoka land við Sænautasel og viðar á Jökuldalsheiði, á Jökuldal, Héraðssöndum og viðar á Fljótsdalshéraði. Á Vopnafjarðarheiði hefur **Upprekstrar- og landbótafélag Vopnfirðinga** staðið fyrir uppgräðsluverkefnum.

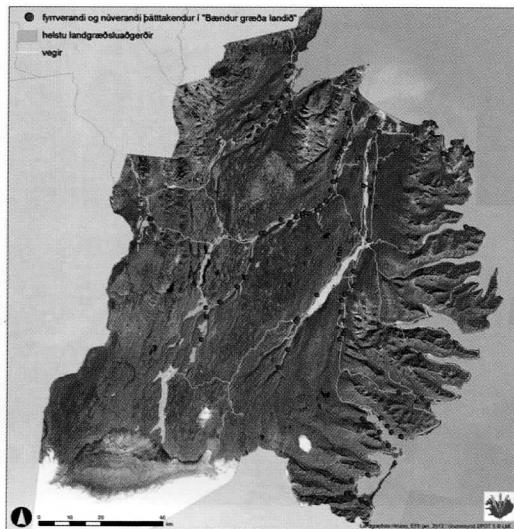
Verkefnið „**Bændur græða landið**“ (BGL), sem er eitt mikilvægasta verkefni Landgræðslunnar, styrkir bændur við uppgräðslu heimalanda. Á síðustu árum hafa 70 til 80 bændur í Múlasýlum verið þátttakendur í verkefninu, en alls eru um 650 bændur í verkefninu á landsvísu. Auk uppgräðslustarfssins stuðlar verkefnið að gagnkvæmri miðlun þekkingar og reynslu milli Landgræðslunnar og bænda, eflir landlæsi og stuðlar að sjálfbærri landnýtingu.

Landbótasjóður Landgræðslunnar færir einnig framkvæmd landgræðsluverkefna heim í hérud. Árlega eru nokkur verkefni í Múlasýslum styrkt úr þessum sjóði.

Landgræðsla ríkisins hefur líka það hlutverk skv. lögum að draga úr eða koma í veg fyrir **landbrot** og annað tjón á landi eða mannvirkjum af völdum fallvatna. Unnið hefur verið að varnaraðgerðum við ýmis fallvötn á Austurlandi með styrkjum frá Landgræðslunni. Fjarðabyggð, Vegagerðin og Landgræðslan eru í góðu samstarfi um uppgreðslu gamalla malarnáma.

Landgræðslan hefur mikilvægu hlutverki að gegna í gróðurverndarmálum. Auk eftirlits með þessum þætti hefur Landgræðslan umsjón með **landnýtingarþætti gæðastýringar í sauðfjárframleiðslu og landnýtingarþætti gæðastýringar í hrossarækt**.

Vinnuskóli Fljótsdalshéraðs hefur unnið að uppgreðslu á Héraðssöndum og í Arnórsstaðamúla á Jökuldal. Slíkt starf og þátttaka Landgræðslunnar í ýmsum fræðsluverkefnum í samstarfi við skóla, leikskóla og NEED (Northern Environmental Education Development project), gegnir mikilvægu hlutverki í menntun til sjálfbærni. Þar er unnið í anda gamals kínversks máltaðkis: „*Segðu mér það – ég gleymi því. Sýndu mér það – ég man það. Leyfðu mér að fást við það – þá skil ég það.*“

Yfirlit yfir helstu landgræðsluverkefni í Múlasýslum.

Á Héraðssöndum og í Húsey hefur aðallega verið unnið að uppgreðslu með sáningu melgresi, dreifingu óburðar og notkun gamals heys. Hér á myndinni sést hversu vel hefur tekist að græða upp sendið rofabarð í Húsey.

Í landgræðslugjörðingu Landgræðslufélags Héraðsbúa við Sænautasel á Jökuldalheiði. Áður örfoka land er að verða algríð.

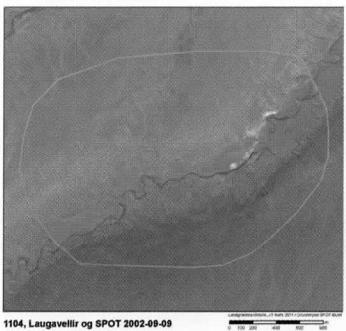

Vinnuskóli Fljótsdalshéraðs við uppgreðslustörf í Arnórsstaðamúla.

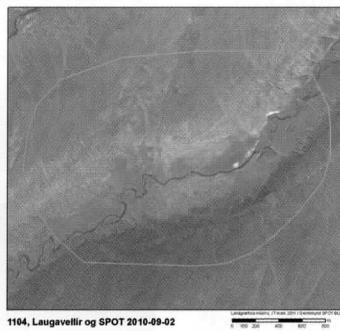
Örn í Húsey og
Vernharður í Möðrudal
fræða nemendur í
NEED verkefni um
landgræðslu.

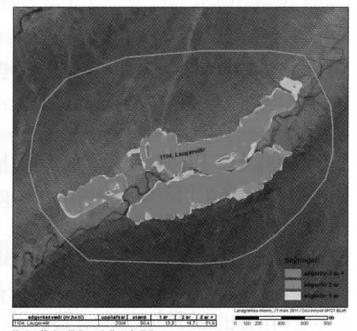
Á vegum Landbóta-
sjóðs N-Héraðs hefur
m.a. verið unnið
að uppgreðslu í
Laugavalladal.
Mynd 7 sýnir innrauða
gervitunglamynd frá
2002 og mynd 8 frá
2010. Á innrauðum
gervitunglamyndum
kemur gróður fram
í rauðum lit og því
sterkari sem liturnar
er því meiri gróska.
Greina má aukningu
á gróðurþekju á þessu
tímobili, sem er í
góðu samræmi við
áburðardréifingu sem
er skráð með GPS tækí
(sjá mynd 9).

Mynd 7

Mynd 8

Mynd 9

(2006), Vernharður Vilhjálmsson og Anna Birna Snæþórssdóttir, Möðrudal á Fjöllum, Örn Þorleifsson í Húsey og Ölver Guðnason, formaður Skógræktarfélags Eskifjarðar (2008) og Vinnuskóli Fljótsdalshéraðs (2011).

Vistfræðilegar hliðar landgræðslustarfins

Landgræðsla gengur út á að hjálpa náttúrunni til að græða sárin, örva sjálfgræðslu lands og endurheimta virkni raskaðra vistkerfa. Myndun gróðurhulu með t.d. sáningu grasfræs og/eða áburðargjöf, er fyrsta skrefið á langri leið að endurheimt sjálfbærs vistkerfis með frjósönum jarðvegi, fjölbreyttu lífríki og góðri vatnsmiðlun. Hafa ber í huga að það getur jafnvel tekið áratugi að ná þessu lokamarkmiði en oft næst að koma ferlunum nægilega vel af stað á fáeinum árum.

Félagsfræðilegar hliðar landgræðslustarfins

Gróður og jarðvegur eru einhverjar dýrmætustu auðlindir hverrar þjóðar. Öll nýting hefur áhrif á

þær. Það á ekki aðeins við um landbúnað, heldur einnig ýmsar framkvæmdir, ferðamennsku o.fl. Einn af lyklum þess að ná og viðhalda sjálfbærri landnýtingu er efling grasrótarstarfs. Því er mikilvægt að sem flestir öðlist þekkingu og skilning á náttúrunni, upplifi sig sem hluta af henni, beri ábyrgð og taki þátt í að finna lausnir og framkvæma þær. Heimamenn, sem stunda uppgreðslu, gera það yfirleitt á hagkvæman hátt og af þekkingu og áhuga og leggja til staðþekkingu og reynslu sem er snar þáttur í þróun landgræðslustarfins. Auk þess stuðlar þátttaka heimamanna að eflingu byggðar.

Veganesti

Flestir umráðahafar og nýtingaraðilar lands vilja vera árvakir gæslumenn þess. Hlutverk Landgræðslunnar er m.a. að styðja þann vilja með fræðslu, ráðgjöf og fjárframlagi. Í þeim tilvikum sem ágreiningur kemur upp, þá eru bestu „tækin“ ávallt þau að ræða saman og skiptast á skoðunum og reynslu. Þekkingarmiðlun er grundvallaratriði.